

відповідне завдання. Виконання самого завдання, яке полягає в посяганні на територіальну цілісність і недоторканність України, становить самостійний злочин.

УДК 343.222

КОЗАЧЕНКО Олександр

СПЕЦІАЛЬНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ В СИСТЕМІ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ ПРАВОПОРУШНИКА

Особливу групу в системі примусових кримінально-правових заходів, які позбавлені ознак кари, утворюють спеціальні кримінально-правові заходи. В кримінально-правовій доктрині зазвичай спеціальними називають такі кримінально-правові заходи, які передбачені в санкціях окремих статей Особливої частини кримінального закону за умови, що такі заходи не віднесені до окремих видів покарань. Однак змінами до Кримінального кодексу України протягом 2013-2016 років змістовні властивості спеціальної конфіскації отримали чергове коригування, що є передумовою для наступних висновків. Спеціальні кримінально-правові заходи – це заходи кримінально-правового впливу, які передбачені як Загальною (спеціальна конфіскація), так і Особливою (обмеження спеціального права на керування транспортними засобами) частинами КК України, які не відносяться до покарання (позбавлені ознак кари) і полягають в обмеженні або позбавленні певних прав як наслідок вчиненого злочину (кримінального проступку) або іншого об'єктивно-протиправного діяння.

Визначальною метою застосування спеціальних кримінально-правових заходів слід визнати необхідність оптимізації кримінально-правового впливу на особу з урахуванням особливостей вчиненого діяння та ознак, що характеризують особу. Така оптимізація забезпечується шляхом доповнення примусового впливу покарання або інших заходів кримінально-правового впливу, особливими видами спеціальних примусових кримінально-правових заходів. Поєднання покарання з одночасним застосуванням спеціальних кримінально-правових заходів забезпечує здійснення необхідного і достатнього впливу, який вимагає справедливого і не допускає надмірного обмеження, який поширюється не тільки на правопорушника, але й на фактори, які супроводжують вчинення злочинного діяння, зокрема, позбавляючи можливості застосовувати певні предмети матеріального світу для вчинення злочину або позбавляючи можливості користуватися спеціальним правом, зловживання яким набуло ознак злочинного діяння.

Окремими цілями застосування спеціальних кримінально-правових заходів слід визнати: 1) позбавлення можливості користуватися вигодами, які були отримані злочинним шляхом; 2) запобігання вчиненню злочинного діяння шляхом створення несприятливих фінансових, організаційних та інших умов (позбавлення фінансування, матеріальної винагороди правопорушника; вилучення предметів злочинів, обмежених в обігу, та ін.); 3) загальне та спеціальне попередження (позбавлення права на управління транспортними засобами; позбавлення можливості розповсюдження знарядь або засобів учинення злочину та ін.).

Слід наголосити, що у кримінальному законі України закріплюється два види спеціальних кримінально-правових заходів: спеціальна конфіскація, яка визначена Загальною частиною КК України, та позбавлення спеціального права передбаченого в ст. 286 КК України.

Особливим видом спеціальних кримінально-правових заходів є спеціальна конфіскація, передбачена статтею 96-1 КК України. Відповідно до вказаної статті спеціальна конфіскація полягає в примусовому і безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей або іншого майна за умови вчинення злочину або суспільно небезпечного діяння, яке відповідає вимогам кримінального закону.

Підставами для застосування спеціальної конфіскації може бути: перше, вчинення умисного злочину (в майбутньому кримінального проступку) або об'єктивно протиправного діяння, які відповідають одній з умов: 1) за таке діяння в Особливій частині КК України передбачається покарання у виді позбавлення волі або в якості основного передбачається покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян; 2) діяння віднесене до одного з тих, перелік яких визначений в ч. 1 ст. 96-1 КК України (наприклад, ч. 1 ст. 150, ст. 154 тощо). Таким чином, спеціальна конфіскація може застосовуватися: а) додатково до кримінального покарання (у випадку вчинення злочину); б) без призначення покарання (у випадку звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (п. 2 ч. 2 ст. 96-1 КК України), крім випадку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України); в) додатково до примусових заходів медичного або виховного характеру (п. 3-4 ч. 2 ст. 96-1 КК України); г) у випадку закриття кримінального провадження на підставі ч. 1 ст. 284 КПК України (п. 1-2 ч. 3 ст. 96-1 КК України), виключно за умови, що таке майно вилучено з цивільного обороту.

Предметом спеціальної конфіскації (ч. 1 ст. 96-2 КК України), визнаються гроші, цінності та інше майно, якщо буде доведено, що вони: 1) одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна (наприклад, гроші, які були отримані як неправомірна вигода або вигода, яка отримана від тримання акцій підприємства, які були придба-

ні як неправомірна вигода). Якщо гроші, цінності або інше майно були повністю або частково перетворені в інше майно, конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно. Якщо на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможливо її здійснити на підставі використання або неможливості виділення з набутого законним шляхом майна, відчуження або інших причин, суд приймає рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна; 2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину чи винагороди за його вчинення (наприклад, підкуп посадової особи; винагорода посередникам у підкупі посадової особи); 3) були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави (наприклад, гроші для підкупу, але якщо вони належать особі, яка викривала вчинення службового злочину, – вони повертаються цій особі); 4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання (зловживання владою, якщо воно супроводжувалось використанням зброї, яка не є табельною).

Спеціальній конфіскації підлягають гроші, цінності, в тому числі і ті, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні в банках або інших фінансових установах, або інше майно, що знаходиться у третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення об'єктивно-протиправного діяння чи іншої особи безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості і знала або повинна була і могла знати, що до такого майна може бути застосована спеціальна конфіскація (ч. 4 ст. 96-2 КК України).

Спеціальна конфіскація не застосовується до грошей, цінностей або іншого майна за вказаних умов, якщо, по-перше, майно перебуває у власності добросовісного набувача (ч. 4 ст. 96-2 КК України); по-друге, воно підлягає поверненню власнику (законному володільцю), по-третє, призначене для відшкодування шкоди, завданої злочиним (ч. 5 ст. 96-2 КК України).

Суб'єктами, до яких може застосовуватися спеціальна конфіскація, є: засуджений за вчинення злочину, передбаченого як підставу для застосування спеціальної конфіскації; підозрюваний, обвинувачений у випадку прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; особа, до якої застосовується примусовий захід медичного характеру або примусовий захід виховного характеру в разі вчинення діяння неосудною особою або особою, яка не досягла віку кримі-

нальної відповідальності, але досягла одинадцятирічного віку, відповідно; треті особи які набули майно, що підлягає спеціальній конфіскації; інші особи у випадку закриття кримінального провадження слідчим або прокурором на досудовому розслідуванні.

Що стосується процесуальної складової застосування спеціальної конфіскації, то слід вказати на наступне. Умови застосування спеціальної конфіскації внесені законодавцем до предмета доказування (п. 6 ч. 1 ст. 91 КПК України). З метою забезпечення можливої спеціальної конфіскації застосовується такий кримінально-правовий захід забезпечення, як тимчасове вилучення майна. Рішення про застосування або відмову в застосуванні спеціальної конфіскації приймається виключно в судовому порядку і оформлюється підсумковим процесуальним рішенням (вироком, ухвалою). У випадку закриття кримінального провадження слідчим або прокурором у межах наданої компетенції вони зобов'язані, за наявності підстав, передбачених законом, підготувати і направити клопотання про застосування спеціальної конфіскації до суду за загальними правилами подання клопотань. Алгоритм діяльності суду при вирішенні питання про спеціальну конфіскацію вимагає, по-перше, встановлення підстав для повернення грошей, цінностей або майна їх власнику (законному володільцю), який є добросовісним набувачем; по-друге, якщо гроші, цінності або майно не підлягають поверненню, суд вирішує питання про можливість за їх рахунок здійснити відшкодування завданої шкоди; по-третє, за відсутності підстав для першого або другого рішення суд застосовує спеціальну конфіскацію тільки за умови, що сторона обвинувачення доведе, що власник (законний володільець) грошей, цінностей та іншого майна знав про їх незаконне походження та/або використання. При цьому законодавець установлює виключно імперативні засади призначення спеціальної конфіскації.

Як вже зазначалось, особливим видом спеціальних кримінально-правових заходів виступає обмеження спеціального права. Даний кримінально-правовий захід полягає в позбавленні особи на певний строк права керувати транспортними засобами у випадку вчинення злочину (кримінального проступку), передбаченого ст. 286 КК України.

Визначальною метою застосування даного кримінально-правового заходу є створення перешкод шляхом позбавлення спеціального права керувати транспортним засобом, для вчинення злочинів у майбутньому особою, яка допустила злочинне порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, чим забезпечується безпека як самої особи, так й інших осіб.

Процесуальні особливості застосування обмеження спеціального права характеризуються наступними положеннями законодавства. Якщо діяння під час досудового розслідування або судового провадження

кваліфіковане за ст. 286 КК України, то особи, які здійснюють провадження (під час досудового розслідування – слідчий або прокурор, під час судового провадження – суд), зобов'язані забезпечити можливе рішення про позбавлення особи права керувати транспортними засобами шляхом застосування такого заходу забезпечення, як тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (Глава 13 КПК України). Цей захід полягає в тимчасовому (на строк не більше ніж три дні) вилученні документів, які дають право особі керувати транспортними засобами, з подальшим вирішенням у судовому порядку питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (строком до двох місяців). Суб'єктивна особливість застосування обмеження спеціального права полягає в тому, що суд, який визнав особу винною у вчиненні діяння, передбаченого ч. 1-2 ст. 286 КК України, на дискреційних засадах вирішує питання про застосування даного заходу, а у випадку кваліфікації діяння за ч. 3 ст. 286 КК України позбавлення керування транспортним засобом на строк до трьох років є обов'язковим додатковим заходом до призначеного покарання.

На підставі проведеного дослідження властивостей спеціальних кримінально-правових заходів, які мають примусовий характер, однак позбавлені ознак кари, можна зробити висновок, що їх нормативне закріплення та подальше застосування в процесі притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення забезпечує оптимізацію правового впливу з врахуванням суспільно небезпечних наслідків вчинення кримінального правопорушення та відповідної кваліфікації діяння.

УДК 341.4 (043.2)

***ЛИХОВА Софія
ЛОБОДА Юлія***

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Навколо питання щодо відповідальності за незаконне проведення абортів вже чимало років точаться наукові дискусії. Широке коло фахівців та науковців країн Європи, зокрема, Литовської Республіки, у своїх працях звертають увагу на наявність такого явища та закріплюють норми щодо відповідальності за діяння, що охоплюються відповідним складом злочину в кримінальному законодавстві.